

Küsimusleht 143

Nahk ja parkal

Eesti talupoeg püüdis võimalikult palju tööriistu ja tarbevara teha oma majandist saadud toorainest oma pere liikmete kädetööga. Käsitöölise abi kasutati ainult siis, kui nõnda saadi soovitud ese odavamalt või tunduvalt parema kvaliteediga. Viimase saja aasta jooksul suurenes maal ostukaupade arv. Suhteliselt odavalt tööstuskaupu saadi maapoodide vahendusel küllalt kergesti. See võimaldas taluperel peatähelepanu pöörata põllule ja karjale, vajalikku tarbevara aga hankida külakäsitöölise käest või osta poest (ka turult, laadalt). Üheks küllalt oluliseks tooraineks oli omal ajal nahk. Naha esialgne töötlemine toimus kohati kodus, kohati aga kasutati siingi meistermehe abi. Hilisemal ajal on tapetud loomade nahad müüdud, talule vajalikud nahad aga ostetud. Käesoleva küsimuslehe abil püüame naha ja parkimisega seotud küllalt keerukais küsimustes selgust saada. Vastamisel palume kindlasti ära märkida ajastu, mille kohta Te andmeid annate (19. saj. lõpul, enne esimest suurt sõda, kodanliku aja algul, kodanliku aja lõpul, peale kolhooside loomist jne.). Kui Teil on mitu jutustajat, siis hoidke aines ajaliselts ikka lahus.

Tundke huvi ka jutustaja sotsiaalse seisundi vastu (oli ta peremees, siis ka talu suurus; vabadik; asunik; alevielanik; uusmaasaaja; kolhoosnik jne.). Praegu on paljud maaelanikud oma elukohta vahetanud. Selletõttu olge täpne ka andmete päritolu koha suhtes. Vastamisel ärge olge liiga nipsisõnaline. Kui jutustaja andmed on eriti ilmekad, siis andke terved laused tema kõnet jutumärkides. Kõik erialased terminid kohapealses keelepruugis aga tähistage lainelise joone allatõmbamisega (ta vanaisa oli *nahkur*, parkis *raagnahka*; rändavad venelased olidki need *nahategijad* või *naharookijad*, kuidas neid keegi hüüdis. Mõni ütles ka *nahapeksja*). Kui Teil õnnestub leida mitu head jutustajat, siis esitage nende poolt antud andmed eraldi. Mida konkreetselt on Teie vastus, seda suuremat abi annab see muuseumitöötajatele.

1. Mis otstarbeks talus kasutati nahka? Loetlege vastava nahaliigi kõik kasutamise viisid ja võimalused (lamba-, kitse-, veise-, hobuse-, sea- ja ulukinahk). Mida peeti hästi pargitud naha omaduseks, tunnuseks?

2. Millist nahka ja mis otstarbel pargiti kodus?

3. Millist nahka lasti parkida kohaliku külaparkali, rändparkali, alevi või linnaparkali juures?

4. Millised nahad osteti küla, alevi- või linnapoest?

5. Kui suur oli üldse talu nahavajadus?

6. Kellele müüdi parkimata nahku (rändülesostja, alevi- ja linnaparkal)? Miks üldse hakati parkimata nahka müüma ja pargitud nahka ostma?

7. Kui üldine oli Teie kandis kodune nahaparkimine? Millist nahka kodus pargiti ja kuidas seda tehti? Milliseid tööriistu, nõusid ja parkaineid selleks kasutati? Kes oli parkijaks — peremees, perenaine, sulane, talus elav vabadik? Mis aastaajal seda tehti ja millises ruumis (hoones)? Kas parkimistöö võeti igal aastal ette?

8. Kus Teie kandis (külas, vallas, ümbruskonnas) töötasid alaliselt või ajutiselt parkalid? Kuidas rahvas seda meistermeest nimetas (*parkal, nahksepp, nahkur, seemisker, pessja* jne.)? Milliseid hüüdnimesid neile anti? (Naha Jaan, Pargi Mart jt.). Kas nad olid kohapealsed mehed või sisserännanud? Nende rahvus.

9. Millist nahka üks või teine parkal esijoones parkis? Kuidas toimus nahkade vastuvõtmine, väljaandmine? Kuidas välditi vastuvõetud nahkade segiminekut?

10. Kui suur oli parkali tööpiirkond? Kas parkalite vahel tekkis konkurents või jätkus tööd kõigile?

11. Millises hoones (ruumis) parkal oma tööd tegi? Kui suur see oli, mis selle ruumi eripära oli? Ons Teie kandis veel mõni selline töökoda säilinud?

12. Kas meistril parkimise juures abilisi oli? Mis soost need olid? Mis oli nende ülesanne?

Kuidas neile maksti — kas aja- või tükitöö eest? Kas need abilised olid alalised või vaheldusid igal hooajal?

13. Palun kirjeldage parkali töövahendeid (tööriistad, nõud, abivahendid)! Püüdke teada saada nende kohapealne nimetus ja täpne otstarve! Kas oli ehk ses suhtes üksikute parkalite vahel mingeid erinevusi? Kui ja, siis millised?

14. Palun kirjeldage järkjärgult eri nahaliikide parkimist! Püüdke teada saada ka parkaineid, mida ühel või teisel juhul kasutati. Kui kaua hoiti nahka ühes või teises parkaine leotises? Kuidas toimus naha järeltöötlemine?

Kõikidele neile küsimustele saate hea vastuse anda vaid siis,

kui Teie jutukaaslaseks on ise kunagi nahaparkimisega tegelnud inimene.

15. Palun iseloomustage parkali majapidamist. Kui palju oli põllu- ja aiamaad, mitu hobust, lehma, lammast jne. Kas parkal ehk veel mõne käsitööga tegeles (oli kingsepp, sadulsepp, kasuksepp, puusepp jne.). Kui suur oli parkali pere — täiskasvanuid, vanu, alaealisi?

16. Kus ja kuidas oli parkal oma kutseoskused omandanud? Õppimise koht, aeg, tingimused. Kas parkalil endal on olnud õpilasi? Millistel tingimustel ta oma ametit on edasi õpetanud? Kas parkali pojad on jätkanud isa ametipidamist?

17. Kas mõni teine käsitööline (kingsepp, sadulsepp, kasuksepp) on oma põhitöö kõrval ka nahku parkinud? Kuidas ta vastava oskuse oli omandanud?

18. Kui mitu nahka oli korraga pargis? Kui palju nahka aasta jooksul pargiti? Kas meister töötas kogu aasta täiskoormusega? Millisel aastaajal oli koormus kõige suurem?

19. Kui suur oli parkali töötasu ühe naha pealt (lamba-, veise-, hobuse-, sea)? Kas talud viisid parkalile ka vilja, liha ja muid saadusi? Mis puhul seda tehti?

20. Kuidas rahvas suhtus parkalisse? Oli ta lugupeetud mees? On tema kohta kõnekäande, vanasõnu, naljandeid või muinasjutte?

21. Kohati on maal parkimistööd teinud rändkäsitöölised. Kas ka teie kandis on selliseid mehi olnud? Kus oli nende kodukoht, mis rahvusest nad olid? Millise naha parkimisele nad spetsialiseerusid! Milles seisnes rändparkali töö headus — halbuse võrreldes kohaliku meistri omaga? Kumb tegi tööd odavamalt? Kuna meil on rändparkaleist väga vähe andmeid, siis pange kirja iga fakt, mida nende kohta Teie kandis veel mäletatakse!

22. Juba 19. saj. lõpul tekkis maaasulais parkimistöökodasid, kus aastaringselt töötas mitu töolist. Kus Teie kandis selliseid ettevõtteid asus? Mis nahka nad esijoones parkisid? Nende töö kvaliteet ja tasu võrreldes külaparkaliga! Kas oli tuntud komme, et väikeettevõtte ise parkimata nahad taludest kokku korjas ja hiljem pargitud nahad tagasi tõi? Kas need töökojad ostsid kokku parkimata nahku? Tehti seda koha peal või käidi nahku ostmas külades?

On sellisest töökojast midagi ka tänaseni säilinud?

23. Küllalt sageli viidi nahad parkida ka linnades asuvasse parkimistöökodadesse. Millisesse linna ja töökotta viisid Teie kandi peremehed oma nahku parkida või müüa? Miks linnatöökoda eelistati maa-asula või kohaliku parkali tööle?

24. Esimese ja Teise maailmasõja aegu hakati nahku jälle suuremas koguses kodus parkima. Millised nahad need olid? Kust õpiti vastavat oskust?

25. Etnograafiamuuseumi kogudes on vähe esemeid ja andmeid nahaparkimisest ning parkaleist.

Palume meile teatada, kui Teie kandis leidub parkali töövahendeid, endisaegseid parkimistöökodasid või väljaõppinud parkaleid! Saadame siis oma töötaja kohale, et kõike vajalikku võimalikult täpselt kirja panna ja üles joonistada.

Koostaja H. Pärdi